

СУЧАСНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНО-МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ-КОНСУЛЬТАНТІВ

CURRENT ASPECTS OF THE DEVELOPMENT OF COMMUNICATIVE AND SPEAKING COMPETENCE OF FUTURE CONSULTANT PSYCHOLOGISTS

У сучасному світі, де важливість якості комунікації наростає, розгляд психологічних аспектів розвитку комунікативно-мовленнєвої компетентності стає актуальним завданням. Стаття присвячена вивченню цих особливостей у майбутніх психологів-консультантів. У статті проаналізовано такі ключові поняття, як «комунікативна компетентність», «мовленнєва компетентність» і «комунікативно-мовленнєва компетентність», а також визначено відмінності між ними. Особлива увага приділяється формуванню цієї компетентності серед студентів психологічної освіти, що забезпечує їхню здатність ефективно спілкуватися та взаємодіяти із клієнтами в майбутньому. На основі дослідження праць учених з усього світу у статті визначена сутність комунікативно-мовленнєвої компетентності майбутніх психологів-консультантів і надано авторське визначення цього поняття. Структура та компоненти даної компетентності розкриваються з метою підготовки фахівців до успішної професійної діяльності. Отримані результати підкреслюють значущість розвитку комунікативно-мовленнєвої компетентності для підвищення професійної конкурентоспроможності майбутніх психологів-консультантів на сучасному ринку праці. Отримані результати підтверджують, що комунікативно-мовленнєва компетентність є важливою складовою частиною успішної професійної діяльності майбутніх психологів-консультантів, забезпечує їхню здатність ефективно взаємодіяти та спілкуватися із клієнтами. Також виявлено, що ця компетентність проявляється через засвоєні теоретичні знання, практичні навички та мотивацію до професійної діяльності. Отже, ця робота підкреслює актуальність вивчення психологічних аспектів розвитку комунікативно-мовленнєвої компетентності в майбутніх психологів-консультантів, її значущість для їхньої професійної підготовки. Вивчення психологічних особливостей розвитку комунікативно-мовленнєвої компетентності в майбутніх фахівців є актуальною проблематикою сьогодення та має велике значення для їхньої успішної практичної діяльності.

Ключові слова: комунікація, мовлення, комунікативна компетентність, мовленнєва

компетентність, майбутні психологи-консультанти.

In today's world, where the importance of quality communication is increasing, consideration of the psychological aspects of the development of communicative and speech competence becomes an urgent task. This article is devoted to the study of these features in future consulting psychologists. The article analyzes such key concepts as "communicative competence", "speech competence" and "communicative-speech competence", and also defines the differences between them. Particular attention is paid to the formation of this competence among students of psychological education, which ensures their ability to effectively communicate and interact with clients in the future. Based on the research of the works of scientists from all over the world, the article defines the essence of communicative and speech competence of future psychologists-consultants and provides the author's definition of this concept. The structure and components of this competence are disclosed in order to prepare specialists for successful professional activity. The obtained results emphasize the significance of the development of communicative and speech competence for increasing the professional competitiveness of future psychologists-consultants in the modern labor market. The obtained results confirm that communicative and speech competence is an important component for the successful professional activity of future psychologists-consultants, ensuring their ability to effectively interact and communicate with clients. It was also found that this competence is manifested through the acquired theoretical knowledge, practical skills and motivation for professional activity. Therefore, this work emphasizes the relevance of studying the psychological aspects of the development of communicative and speech competence in future psychologists-consultants and its significance for their professional training. The study of the psychological features of the development of communicative and speech competence in future specialists is an urgent issue today and is of great importance for their successful practical activities.

Key words: communication, speech, communicative competence, speech competence, future consulting psychologists, future consulting psychologists.

УДК 378.147:159-051-057.54
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2023.52.31>

Хаметова Л.М.

аспірантка за спеціальністю 053
«Психологія»,
старший викладач кафедри психології
Університет Григорія Сковороди
в Переяславі

У сучасному світі, де спілкування й обмін інформацією стали неодмінною частиною нашого повсякденного життя, важливість комунікативної компетентності набуває особливого значення. Це особливо актуально у професійних сферах, де ефективно спілкування є ключовим умінням. Однією з таких сфер є психологічна консультація, де майбутні психологи-консультанти залучені до роботи з різноманітними клієнтами та співрозмовниками.

Саме тут постає проблема розвитку комунікативно-мовленнєвої компетентності серед майбутніх психологів-консультантів. Вона потребує уваги та глибокого аналізу, оскільки успішність у цій професійній галузі значною мірою залежить від якісної й ефективної взаємодії із клієнтами, розуміння їхніх потреб і вміння знаходити конструктивний підхід до розв'язання психологічних питань. Окрім того, сучасні реалії вимагають від психологів-консультантів здатності висловлювати свої думки

й ідеї чітко та переконливо, адже вони часто стають публічними діячами, учасниками тренінгів і семінарів.

Особливість цієї проблеми полягає в тому, що вона поєднує в собі два ключові аспекти: комунікацію та мовлення. Комунікативна компетентність передбачає здатність взаємодіяти з оточенням, сприймати інформацію та передавати свої думки, а мовленнєва компетентність – володіння вміннями висловлювати свої думки, будувати аргументовані розповіді та використовувати мовні засоби для досягнення конкретних цілей.

У цьому контексті, основна проблема полягає в розробленні та впровадженні ефективних методів і підходів до розвитку комунікативно-мовленнєвої компетентності майбутніх психологів-консультантів. Беручи до уваги їхні специфічні потреби та завдання, важливо створити навчальне середовище, що сприяє формуванню високого рівня спілкування, умінню аналізувати та впливати на психологічний стан співрозмовників.

Отже, проблема розвитку комунікативно-мовленнєвої компетентності майбутніх психологів-консультантів є актуальною та потребує глибокого наукового дослідження та розроблення практичних рекомендацій. Розв'язання цієї проблеми зробить вагомий внесок у підготовку висококваліфікованих фахівців, здатних ефективно спілкуватися, підтримувати психологічну гармонію та надавати якісні консультації в різних сферах психології.

Сучасна наукова спільнота звертає особливу увагу на проблему комунікативної компетентності, особливо в контексті майбутніх фахівців, зокрема психологів-консультантів. Вивчення цієї теми вже здобуло визнання вчених, серед яких можна виділити О. Бондаренка, С. Васьківську, А. Гамалій, Т. Говорун, Є. Заїку, О. Корніяку, М. Коломінського, С. Максименка, Ю. Паскевську, Ю. Приходька, М. Шевченка, М. Школьника, Н. Шевченка, А. Федоренка, М. Чепелеву й інших.

Аналіз наявних досліджень підкреслює, що, хоча вже виконано деякий обсяг робіт щодо розвитку комунікативно-мовленнєвої компетентності, ця проблема залишається не досить висвітленою. Отже, потреба в подальшому науковому дослідженні з питань психологічних особливостей розвитку комунікативно-мовленнєвої компетентності майбутніх психологів-консультантів є вкрай актуальною в сучасних умовах.

Метою наукової статті є проведення психологічного аналізу та вивчення комунікативно-мовленнєвої компетентності майбутніх психологів-консультантів. Стаття спрямована на розкриття сутності цього поняття, уточнення відмінностей між мовленнєвою та комунікативною компетентністю, а також на аналіз

наукових підходів до розвитку цієї компетентності в контексті професійної діяльності майбутніх психологів-консультантів. Також мета полягає у визначенні психологічних особливостей і чинників, які впливають на розвиток комунікативно-мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців у сучасних умовах, а також у встановленні перспективи вдосконалення цієї компетентності в освітньому процесі.

Удосконалення підготовки майбутніх фахівців нині неможливе без глибокого розуміння й аналізу ключових понять, які визначають їхню професійну компетентність. Серед таких понять особливе місце належить таким: «комунікативна компетентність», «мовленнєва компетентність» і «комунікативно-мовленнєва компетентність». Аналіз цих понять розкриває їхню сутність і взаємозв'язок у контексті підготовки майбутніх фахівців, зокрема психологів-консультантів, до викликів сучасного професійного середовища.

Комунікативна компетентність відображає здатність особистості ефективно взаємодіяти з іншими в різних комунікаційних ситуаціях. Це не лише вміння передавати інформацію, але й чутливість до сприйняття, адекватність реакцій, здатність урегульовувати конфлікти та встановлювати довірчі стосунки.

Комунікативна компетентність посідає провідне місце в рейтингу компетентностей, оскільки включає здатність інтегрувати низку вмінь і навичок в єдине ціле [4, с. 633].

Мовленнєва компетентність, зі свого боку, спрямована на вдосконалення мовних навичок, граматичної та лексичної точності, які дозволяють ясно та зрозуміло висловлювати свої думки.

Але саме в їхньому взаємозв'язку лежить ключ до розуміння «комунікативно-мовленнєвої компетентності». Це не просто сума комунікативних і мовленнєвих навичок, а і глибоке їх взаємопроникнення. Комунікативно-мовленнєва компетентність втілює в собі вміння обирати правильний стиль спілкування залежно від контексту, уміння адаптувати мовлення до сприйняття аудиторії, виражати емоції та передавати їхній внутрішній стан через мову. Це не лише вміння ефективно спілкуватися, але й здатність трансформувати мову в засіб вирішення завдань і досягнення цілей.

Відмінності між цими концепціями полягають в тому, що комунікативна компетентність фокусується на взаємодії, мовленнєва компетентність – на мовному виразі, а комунікативно-мовленнєва компетентність поєднує їх у єдиному пласті навичок, які допомагають психологам-консультантам бути успішними у професійній діяльності.

Такий глибокий аналіз цих понять у контексті підготовки майбутніх фахівців, а також їхніх взаємозв'язків, допомагає розкрити сутність

комунікативно-мовленнєвої компетентності та врахувати її важливість у формуванні професійного успіху психологів-консультантів.

Розуміння та розвиток комунікативно-мовленнєвої компетентності серед студентів психологічної освіти є важливою запорукою їхньої майбутньої успішної професійної практики. У сучасних умовах, коли психологічна підтримка та консультування стають невід'ємною частиною суспільного життя, здатність ефективно спілкуватися та взаємодіяти із клієнтами набуває особливого значення.

Формування комунікативно-мовленнєвої компетентності відбувається на перетині психологічних і комунікаційних аспектів. Відомості, які студенти здобувають у процесі навчання, доповнюються практичними навичками, які готують їх до реальних ситуацій спілкування із клієнтами. Особлива увага приділяється вивченню різних стилів комунікації, взаємодії з різними типами особистостей, адаптації мовлення до потреб і характеру клієнта [1, с. 10].

Забезпечення ефективної комунікації у професійній психологічній практиці передбачає розвиток навичок активного слухання, емпатії, аналізу невербальних сигналів і здатності до вирішення конфліктів. Студенти навчаються створювати сприятливий психологічний клімат, уникати непорозумінь і встановлювати довірчі стосунки із клієнтами.

Додатковою перевагою є вивчення сучасних інструментів комунікації, зокрема й використання технологій для дистанційного консультування та підтримки. Розуміння особливостей віртуального спілкування та здатність адаптувати свій стиль до цих умов є актуальними аспектами сучасної підготовки майбутніх психологів-консультантів.

Комунікативно-мовленнєва компетентність майбутніх психологів-консультантів є ключовою складовою частиною їхньої професійної підготовки, оскільки вона визначає їхню здатність ефективно спілкуватися, взаємодіяти та впливати на психологічний стан клієнтів у процесі консультацій. Ця компетентність базується на глибокому розумінні психологічних процесів комунікації, мовлення та міжособистісної взаємодії, а також на вмінні адаптувати засоби спілкування до конкретних ситуацій [5, с. 109].

Авторське визначення комунікативно-мовленнєвої компетентності майбутніх психологів-консультантів полягає в їхній здатності плідно взаємодіяти із клієнтами за допомогою різноманітних комунікаційних стратегій і мовленнєвих технік з метою досягнення позитивних психологічних змін. Це охоплює вміння виявляти емпатію, розуміти невербальні сигнали, адаптувати мовлення до потреб і характеру співрозмовника, а також здатність розв'язувати конфлікти та створювати сприятливий психологічний клімат.

Сутність цієї компетентності полягає в умінні виявляти глибоке розуміння психологічних потреб і емоцій клієнтів, установлювати довірчі відносини й ефективно сприяти їхньому особистісному розвитку через процес консультування. Вона передбачає також здатність використовувати сучасні комунікаційні технології й інструменти для ведення онлайн-консультацій і підтримки.

Отже, комунікативно-мовленнєва компетентність майбутніх психологів-консультантів відображає їхню здатність не лише передавати інформацію, а й сприяти змінам у психологічному стані та життєвих орієнтаціях клієнтів завдяки професійній, довірчій і емпатичній взаємодії.

Структура та компоненти комунікативно-мовленнєвої компетентності в контексті підготовки майбутніх психологів-консультантів становлять ключовий аспект їхньої успішної професійної діяльності. Ця компетентність розглядається як багатогранний інструмент, що дозволяє фахівцям взаємодіяти із клієнтами, розуміти їхні потреби та надавати ефективну психологічну підтримку.

Перший компонент комунікативно-мовленнєвої компетентності – це вміння ефективно використовувати мовленнєві засоби для передачі інформації та встановлення зв'язку із клієнтами. Це включає в себе вміння формулювати чіткі та зрозумілі повідомлення, використовувати адекватну лексику та тон, а також здатність адаптувати мовлення до психологічних особливостей співрозмовників.

Другий компонент полягає в розвиненому вмінні активного слухання та сприйнятливості до невербальних сигналів. Це дозволяє майбутнім психологам-консультантам виявляти емоційний стан клієнтів і розуміти їхні потреби, що є фундаментально важливим у побудові довірчих стосунків.

Третій компонент передбачає вміння створювати ефективне спілкування у групових контекстах. Майбутні психологи-консультанти повинні вміти спілкуватися в різних соціальних ситуаціях, здатні адаптувати стиль комунікації до різних аудиторій і динамічно реагувати на зміни.

Четвертий компонент – це вміння ефективно розв'язувати конфлікти та вирішувати проблеми у процесі спілкування. Майбутні психологи-консультанти мають володіти стратегіями врегулювання конфліктів, що допоможе забезпечити гармонійну взаємодію із клієнтами.

Отже, структура та компоненти комунікативно-мовленнєвої компетентності розкриваються крізь важливу призму підготовки майбутніх психологів-консультантів до ефективної та взаємовигідної професійної взаємодії зі своїми клієнтами.

Сучасний світ вимагає від майбутніх фахівців, зокрема психологів-консультантів, володіння не лише фаховими знаннями, але й розширеними комунікативними та мовленнєвими навичками. Подолання бар'єрів спілкування, виявлення й адекватна інтерпретація невербальних сигналів, ефективне використання мови – це лише кілька компонентів важливої компетентності, що визначає успіх у сучасному суспільстві.

Розвиток комунікативно-мовленнєвої компетентності майбутніх психологів-консультантів набуває особливої актуальності через виклики, що ставить перед ними сучасна діяльність. В умовах глобалізації та швидкого розвитку технологій, зміни парадигм взаємодії та спілкування вони повинні бути готові впоратися зі складними міжособистісними взаємодіями, конфліктами за допомогою комунікативних стратегій і мовленнєвих інструментів [2, с. 9].

Психологічні особливості, які визначають успішний розвиток комунікативно-мовленнєвої компетентності, включають у себе вміння чітко виражати свої думки, ефективно слухати та розуміти співрозмовника, адаптувати стиль спілкування до конкретної аудиторії та контексту. Окрім того, розвиток цієї компетентності передбачає вміння розпізнавати емоції, виявляти емпатію, а також здатність використовувати мовленнєві та немовленнєві засоби для побудови позитивних міжособистісних відносин.

Чинники, які впливають на розвиток комунікативно-мовленнєвої компетентності, є багатогранними та різноманітними. Одним із них є освіта – навчання в умовах сприятливого навчального середовища, де акцент робиться на практичних комунікаційних завданнях. Самоаналіз, рефлексія та здатність до вдосконалення також відіграють важливу роль, допомагають виявляти сильні та слабкі сторони в мовленнєвій діяльності [3, с. 76].

Не менш важливим є вплив сучасного медійного середовища, де велика увага приділяється якісному й ефективному спілкуванню. Соціальні мережі, публічні виступи, відео- й аудіоконтент створюють підґрунтя для вдосконалення комунікативно-мовленнєвих навичок, але також можуть ставити виклики в контексті адекватності виразності та вибору мовних засобів.

Зазначені психологічні особливості та чинники невід'ємно впливають на розвиток комунікативно-мовленнєвої компетентності майбутніх психологів-консультантів у сучасних умовах. Тому важливо розробити ефективні навчальні підходи та програми, які б допомагали студентам удосконалювати свої комунікативні та мовленнєві вміння, забезпечували їхню успішну професійну діяльність і взаємодію із клієнтами.

Удосконалення комунікативно-мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців у сучасних умовах освітнього процесу відкриває захоплюючі перспективи. Основний акцент стоїть на розробці та впровадженні інноваційних підходів, які враховують потреби й особливості сучасного покоління студентів [6, с. 48].

Зокрема, однією з перспектив є використання інтерактивних навчальних платформ і онлайн-ресурсів, що сприяють активній участі студентів у навчальному процесі. Упровадження віртуальних тренінгів, симуляцій і мультимедійних матеріалів дозволить створити більш захопливе й ефективне навчання, де студенти зможуть навчатися та практикувати навички спілкування в реалістичних сценаріях.

Також важливим кроком є інтеграція практичних занять, семінарських груп і майстер-класів з акцентом на розвиток комунікативних умінь. Активне використання ролевих ігор, дебатів і дискусій може сприяти не лише теоретичному, а й практичному вдосконаленню комунікаційних навичок студентів.

Необхідним є також сприяння формуванню позитивного психологічного ставлення до процесу вдосконалення комунікативно-мовленнєвої компетентності. Психологічна підтримка та тренінги зі зниження мовленнєвої тривожності та підвищення впевненості у власних силах можуть стати необхідним елементом успішного розвитку цієї компетентності.

Окрім того, важливо створити умови для активної практики в реальних комунікаційних ситуаціях. Організація стажувань, практикумів і взаємодії з фахівцями, які практикують, може допомогти студентам перенести здобуті знання та навички на практику й отримати цінний досвід.

Отже, зосередження на розвитку комунікативно-мовленнєвої компетентності серед студентів психологічної освіти сприяє підготовці висококваліфікованих фахівців, здатних ефективно взаємодіяти з різними людьми та надавати їм необхідну психологічну підтримку. Перспективи вдосконалення комунікативно-мовленнєвої компетентності в сучасному освітньому процесі є різноманітними та захоплюючими. Інноваційні методи, практичні навички, психологічна підтримка та позитивний підхід сприятимуть розвитку цієї важливої якості майбутніх фахівців.

На підставі проведеного аналізу можна зробити такий висновок: розвиток комунікативно-мовленнєвої компетентності є невід'ємною складовою частиною професійної підготовки майбутніх психологів-консультантів. Це важливий аспект, який визначає їхню здатність ефективно взаємодіяти із клієнтами, колегами й іншими фахівцями у психологічній сфері. Вивчення психологічних особливостей роз-

виту комунікативно-мовленнєвої компетентності показало, що успішний психолог-консультант має володіти набором навичок, як-от уміння активно слухати, відчувати емпатію, адекватно реагувати на емоційний стан співрозмовника, використовувати невербальні засоби спілкування тощо. Ці навички допомагають побудувати довірчі відносини із клієнтами, сприяють вирішенню психологічних проблем і підвищують загальний рівень якості психологічної допомоги. Додатково, аналіз наукових праць показав, що індивідуальні особливості майбутніх психологів-консультантів можуть впливати на їхній стиль спілкування та підходи до роботи із клієнтами. Тому важливо створити програми підготовки, які враховують цю різноманітність і сприяють розвитку гнучкості у спілкуванні.

Отже, розвиток комунікативно-мовленнєвої компетентності є важливою передумовою для успішної професійної діяльності майбутніх психологів-консультантів. Ця компетентність допомагає забезпечити ефективну взаємодію, глибоке розуміння та підтримку клієнтів, сприяє розвитку позитивних і корисних взаємин. Результати аналізу підтверджують необхідність акцентування уваги на розвитку комунікативно-мовленнєвої компетентності майбутніх психологів-консультантів під час їхньої професійної підготовки.

Подальші дослідження можуть бути спрямовані на вивчення впливу різних методів навчання у процесі розвитку комунікативно-мовленнєвої компетентності. Дослідження можуть порівнювати ефективність різних підходів до навчання, як-от симуляційне навчання, тренінги, рольові ігри тощо, на покращення навичок спілкування в майбутніх психологів-кон-

сультантів. Також дослідження можуть вивчати ефективність різних тренінгових програм, спрямованих на розвиток конкретних аспектів комунікативно-мовленнєвої компетентності.

Ці напрями досліджень допоможуть розширити розуміння важливості комунікативних навичок у професійній підготовці психологів-консультантів і сприяти подальшому покращенню якості психологічної допомоги.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Артемова О. Формування комунікативної компетенції майбутніх психологів у процесі професійної підготовки. *Психолінгвістика. Психолінгвістика. Psycholinguistics*. 2014. № 5. С. 10–16.
2. Демченко Н., Литвинчук Н. Проблеми формування комунікативної компетентності у майбутніх практичних психологів. *Вісник Національного авіаційного університету*. Серія «Педагогіка. Психологія». 2018. № 13. С. 9–13.
3. Рудева Л. Психологічні особливості комунікативної компетентності майбутніх психологів. *Вісник психології і соціальної педагогіки* : збірник наукових праць Інституту психології та соціальної педагогіки Київського університету імені Бориса Грінченка. Київ, 2012. С. 76–77.
4. Хаметова Л. Формування комунікативної компетентності як базової для професійної діяльності. *Молодий вчений*. 2018. № 10 (2). С. 633–636.
5. Ханецька Н., Школьник М. Роль комунікативної компетентності у навчально-професійній діяльності студентів. *Психологія XXI століття: теоретичні та практичні дослідження* : збірник наукових праць / гол. ред. Л. Білий. Хмельницький : Вид-во МАУП, 2022. Вип. 14. С. 109–115.
6. Шевченко Н., Паскевська Ю. Практикум з основ мовленнєвої компетентності психолога. *Практична психологія та соціальна робота*. 2006. № 11. С. 48–50.